

การสวมรองเท้าตัดกับบาตรเหมาะสมหรือไม่

ในปัจจุบันมีบางคนกล่าวว่า ผู้ที่ตัดบาตรหรือถวายอาหารแก่ภิกษุอาจสวมรองเท้าได้ เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุยื่นแสดงธรรมแก่ผู้ที่นั่งฟังธรรมซึ่งไม่ใช่คนเจ็บป่วย เท่านั้น ไม่มีการบัญญัติสิกขาบทที่ห้ามไม่ให้ภิกษุรับอาหารจากผู้สวมรองเท้า

ผู้เขียนขอชี้แจงว่า การสวมรองเท้าถวายทาน จัดว่าเป็นความไม่เคารพต่อผู้รับทาน เพราะผู้ถวายทานจำเป็นต้องถอดรองเท้าแล้วจึงถวายทานตามธรรมเนียมของชาวอินเดียในสมัยก่อน มีหลักฐานจากขุททกนิกาย จริยาปิฎก สังฆพราหมณาจารย์ ดังนี้

เอวาท จินฺตยิตฺวาน โอโรหิตฺวา อุปาหน
ตสฺส ปาทานิ วนฺหิตฺวา อทาสี ฉตฺตฺปาหน.

(ขุ.จริยา. ๓๓/๑๘/๕๘๒)

“เราคิดอย่างนี้แล้วจึงถอดรองเท้า กราบเท้าของท่านแล้ว ได้ถวายร่มและรองเท้า”

ตามหลักฐานข้างต้น พระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นสังฆพราหมณาจารย์ ได้ถอดรองเท้าแล้วจึงถวายร่มและรองเท้าแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า ประเพณีการถอดรองเท้าแล้วถวายทานนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้รับทาน ถ้าผู้ถวายสวมรองเท้าในขณะที่ถวายทาน ถือว่าไม่เคารพต่อผู้รับทาน ที่จริงแล้วแม้กระทั่งภิกษุผู้เป็นลูกศิษย์ที่ถวายของแก่พระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ก็จำเป็นต้องถอดรองเท้าแล้วจึงถวายของ ดังข้อความในพระวินัยปิฎก มหาวรรคว่า

สทฺธิวาทริเกณ ภิกฺขเว อุปฺชฌายมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพ. ตตฺรา ยํ สมฺมาวตฺตนา- กาลสุเสว อุฏฺฐาย อุปาหนา โอมฺมุจฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทนฺตกฺกฺจํ ทาทพฺพ, มุโขทกํ ทาทพฺพ, อาสนํ ปณฺญาเปตพฺพ.

(วิ.ม. ๔/๖๖/๕๘)

“ภิกษุทั้งหลาย สัทธวัหาริกพึงประพฤติโดยชอบในอุปัชฌาย์ วิธีประพฤติโดยชอบในอุปัชฌาย์นั้นมีดังนี้ สัทธวัหาริกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มอุตตราสงค์เฉียงบ่าข้างหนึ่ง ถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ”

อนันเตวาลิเกน ภิกขเว อัจฉริยมหิ สมมา วุตติตพฺพ. ตตฺตรายํ สมมาวตฺตนา- กาลสุเสว อญฺญา อูปาหนา โอมฺมฺยจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงคํ กริตฺวา ทนฺตกฺกฺจํ ทาทพฺพ, มุโขทกํ ทาทพฺพ, อาสนํ ปณฺญาเปตพฺพ.

(วิ.ม. ๔/๗๘/๗๘)

“ภิกษุทั้งหลาย อันเตวาลิเกพึงประพฤติชอบในอาจารย์ วิธีประพฤติชอบในอาจารย์นั้นมี ดังนี้ อันเตวาลิเกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มอุตตราสงค์เฉียงบ่าข้างหนึ่ง ถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ”

จะเห็นได้ว่า แม้ภิกษุผู้เป็นลูกศิษย์จำเป็นต้องแสดงความเคารพต่อพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ที่สอนปริยัติเป็นต้น ด้วยการถอดรองเท้าแล้วถวายของ ดังนั้น ขรวาสาที่ถวายทานแก่ภิกษุก็ควรถอดรองเท้าแล้วถวายทานเช่นเดียวกัน

ตามธรรมเนียมของชาวอินเดีย ไม่เพียงแต่การถวายทานแก่ผู้ที่ควรเคารพนับถือเท่านั้น แม้กระทั่งการแสดงความเคารพกราบไหว้ ผู้แสดงความเคารพก็ต้องถอดรองเท้าเช่นเดียวกัน ดังหลักฐานในภุริทตตชาดกว่า

สุวณฺณวิกิตา จิตฺตา

สุกฺตา จิตฺตสิพฺพินี

โก โส โอมฺมฺยเจเต ปาทา

นโม กตฺวา มเหสิโน.

(ขุ.ชา. ๒๘/๙๘๐/๑๙๑)

“เขาเป็นใครถอดรองเท้าที่ขลิบด้วยทองงดงาม เย็บอย่างวิจิตรสำเร็จเรียบร้อยดีแล้ว นมัสการแต่ฤๅษีผู้ยิ่งใหญ่”

นอกจากนั้น มีตัวอย่างที่ภิกษุผู้น้อยไม่ควรเดินใส่รองเท้าในขณะที่พระเถระถอดรองเท้า และภิกษุผู้น้อยไม่ควรเดินในทางเดินจงกรมที่สูงกว่าทางเดินจงกรมของพระเถระผู้ใหญ่ เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อผู้ที่ควรเคารพ ดังนั้น ถ้าทายกสวมรองเท้าในขณะที่ตักบาตร ก็เป็นการแสดงความไม่เคารพต่อภิกษุสามเณรผู้รับทานเช่นเดียวกัน เพราะถือว่าสวมรองเท้าและยืนอยู่ในที่สูงกว่า ดังข้อความในพระวินัยปิฎก มหาวรรค และคัมภีร์มหานิทเทสว่า

เตน โข ปน สมเยน ภควา อชฺโฌกาเส อนุปาหโน จงกมติ. สตุถา อนุปาหโน จงกมตฺติ เถราปี ภิกขุ อนุปาหนา จงกมฺหติ, จพฺพคฺคิยา ภิกขุ สตุถริ อนุปาหเน จงกมมาเน เถเรสุปี ภิกขุสุ อนุปาหเนสุ จงกมมาเนสุ สอุปาหนา จงกมฺหติ. ฯเปฯ น ภิกขเว อจฺริเยสุ อจฺริยมตฺเตสุ อุปชฺฌาเยสุ อุปชฺฌายมตฺเตสุ อนุปาหเนสุ จงกมมาเนสุ สอุปาหเนน จงกมิตพฺพ. โย จงกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกกฺกสฺส.

(วิ.ม. ๕/๒๔๘/๑๒)

“สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ฝ่ายภิกษุชั้นเถระทั้งหลายทราบว่ พระศาสดาไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรมอยู่ ก็ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรมตาม เมื่อพระศาสดาไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จจงกรม และเหล่าภิกษุชั้นเถระไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม พวกภิกษุฉัพพัคคีย์กลับสวมรองเท้าเดินจงกรม ... ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์ ภิกษุรุ่นอาจารย์ อุปัชฌาย์ และภิกษุรุ่นอุปัชฌาย์ ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าเดินจงกรม รูปใดสวมเดินจงกรม ต้องอาบัติทุกกฏ”

ถ้า คุณคโต กายิกัม ปาคพฺภิกฺยํ ทสฺสเสติ? อิเธกฺขฺจฺจ คณคโต อจิตฺตํการกโต เถรานํ ภิกฺขุณํ อนุปาหนานํ จงกมฺหตานํ สอุปาหโน จงกมติ, นีเจ จงกเม จงกมฺหตานํ อุจฺเจ จงกเม จงกมติ, จมฺมายํ จงกมฺหตานํ จงกเม จงกมติ.

(ขุ.ม. ๒๙/๘๗/๑๘๗)

“ภิกษุอยู่ในหมู่คณะแสดงความคะนองทางกาย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ อยู่ในหมู่คณะก็ไม่ทำความยำเกรง เมื่อภิกษุผู้เถระไม่สวมรองเท้าเดินจงกรมอยู่ กลับสวมรองเท้าเดินจงกรม เมื่อภิกษุชั้นเถระเดินจงกรมบนลานจงกรมต่ำ กลับเดินจงกรมบนลานจงกรมสูง เมื่อภิกษุชั้นเถระเดินจงกรมบนพื้นดิน กลับเดินจงกรมบนลานจงกรม”

คัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวสรุปความในคัมภีร์มหาหนิทเทส เป็นข้อความว่า

ตตฺถ กตโม กายิกโก อนาจาโร? อิเธกฺขฺจฺจ สงฺฆคโตปี อจิตฺตํการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆญฺญนโตปี ติฏฺฐติ, ฆญฺญนโตปี นิสิตฺติ, ปุรโตปี ติฏฺฐติ, ปุรโตปี นิสิตฺติ, อุจฺเจปี อาสเน นิสิตฺติ, สลีสํปี ปารูปิตฺวา นิสิตฺติ, ฐิตโกปี ภณฺติ, พาหาวิกฺเขปโกปี ภณฺติ, เถรานํ ภิกฺขุณํ

อนุปาหนานํ จงฺกมฺหนฺตานํ สอฺปาหโน จงฺกมฺติ, นีเจ จงฺกเม จงฺกมฺหนฺตานํ อฺจุเจ จงฺกเม จงฺกมฺติ,
จฺมาย จงฺกมฺหนฺตานํ จงฺกเม จงฺกมฺติ.

(วิสุทฺธิ. ๑/๑๔/๑๙)

“ในสองประการนั้น อนาจาระ (ความประพฤติอันไม่เหมาะสม) ทางกาย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ แม้เข้าสู่ที่ประชุมสงฆ์ก็ไม่ทำความเคารพ ยืนเบียดหรือนั่งเบียดภิกษุชั้นเถระ ยืนข้างหน้าบ้าง นั่งข้างหน้าบ้าง นั่งบนอาสนะสูงบ้าง นั่งคลุมศีรษะบ้าง ยืนพูดบ้าง กวักมือพูดบ้าง เมื่อภิกษุชั้นเถระเดินไม่สวมรองเท้า กลับเดินสวมรองเท้า เมื่อภิกษุชั้นเถระเดินจงกรมอยู่ ณ ที่จงกรมต่ำ กลับไปเดินบนที่จงกรมสูง เมื่อภิกษุชั้นเถระเดินจงกรมอยู่ที่พื้นดิน กลับไปเดินจงกรมบนที่จงกรม”

สรุปว่า ถึงแม้ไม่มีการบัญญัติสิกขาบทที่ห้ามไม่ให้ภิกษุรับอาหารจากผู้ที่ไม่สวมรองเท้าไว้โดยตรง แต่การถวายทานแก่ภิกษุโดยผู้ถวายทานสวมรองเท้าในขณะที่ภิกษุไม่ได้สวมรองเท้านั้น ถือเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อผู้รับทาน จึงเป็นการไม่สมควร เพราะจะทำให้อาณิสสของทานลดน้อยลง

ปาฬิปาโมกข์

มีนาคม ๒๕๖๗